

De verloren zoon

in taal uit de Meierij

Uit: Brabants, Kwartaaluitgave over Brabantse Taal,
Literatuur, Muziek, Dialect- en Naamkunde
Jaargang 6, nr. 4, 2009

Achterin zijn boek *Op reis door de Meierij met Stephanus Hanewinckel* neemt Frank Meijneke een fragment op uit het Lucas-evangelie in taal uit de Meierij. Het volgt hier integraal.

Het vertelsel van de verloorre zoon, in het vijftiende kappittel vant evangeli van Lukas, in t Meyjereijs overgezet deur S. Hanewinckel, Dommeni te Warns en te Scharl.

LUKAS XV. 11-32

11. Jen zeekker mens ha tweeje zeuns
12. En de joongste van heur zee tot de vajer:
Taeyt! gee mey ët deyel vant goeëd, dat
mey toekúmt. En hey deyldde hem et
goeëd.
13. En nie veul dage er nōa, de joongste zeun
alles bey me kander vergaiërd hebbende,
is weggeraayst in jen wyd gelaiegen land,
en hee dōar zen goeëd deurgebrōagt,
leevende overdōadig.
14. En als hey alles vertejërd ha, worder jene
grōatte hongërsno in detzelfsste land, en
hey begost gebrek te leyën.
15. En hey gink hen, en vraagde hóm bey
jene van de burgers vant zelfsste land, en
die stuuërde hum op zen land, úm de
verkes te huyen.
16. En hey wau zeennen buik vullen me de
spuling, die de verkes aëten: mer nie-
mend gaf ze hum.
17. En tot hum zellefs gekommen zeynde,
zeej i: hoe veul errebeyërs va min vajer
hebben overvloee van broëd, en ik ver-
gaai van hongër.
18. Ik zel opstōaën, en toe mennen vajer
gōaën, en ik zel toe hum zeggen: Taeyt
ik heb gezondigd teeggen den heemmel
en veur aú.

19. En ik ben nie meer wiërd aú zoon genuúmd te worde: mak me als jene van auë errebeyërs!
20. En opstōande ginki nōa zeennen vajer. En als hey nog wyd van hum wōas, zag hum zen vajer, en worde ene inwendig melleyën beweeëgt; en toelopende vieël hum úm den hals en kuste hum.
21. En de zoon zee tot hóm: Taeyt! ik heb gezondigd teeggen den heemmel en veur aú, en ben nie meer wiërd aú zoon genuúmd te worde.
22. Mer de vajer zee toe zeenne kneegs: breengt hier vōaërt het best klejed, en doeget hum òan, en gee hóm jenen rink òan zen hand, en schoeën òan zen vuet.
23. En breengt et gemest kallef, en slagtet: en lōat ons eëten en vrolik zeyn.
24. Want deze min zoon wōas dooëd, en is weer levend geworde, en hey wōas verloorre, en is gevonde. En ze begoste vrolik te zeyn.
25. En zen audste zoon wōas in de velder, en als hey kwōam, en digt beyjet huis wōas, heurde heij het gezing ent gespeul.
26. En bey hum geroupen hebbende jene van de kneegs, vrōagde: wōa det mogt zeyn.
27. En deze zee toe hóm: au brujer is gekommen, en au vajer heegget gemest kallef geslagt, omdat hey hum gezond weer gekregen hee.
28. Mer hey worde beujes, en waú nie ingōan. Zo gink da zen vajer en bidde hum.
29. Doch hij antworde, en zee toe de vajer: kie! ik diejen au naú zo veul jōarre, en ik heb noit au gebod overtreyje, en ge hebt mey noit gen bukske gegeve, opdat ik me meyn vriende mogt vrolik zeyn.
30. Mer as deze aú zoon gekommen is, die aú goeëd me hoerre deurgebrōagt hee, zo het ge hóm et gemeste kallef geslagt.
31. En heij zee toe hum: kynd! ge zeyt altyd bey me, en al het meyn is het auë.

32. Men beheurde dan vrolik en bleij te zeyn, want deze aú brujer wōas dooëd, en is weer levend geworde: en heij wōas verloorre, en is gevonde.

Eynd.

Hoewel deze tekst al meer dan twee eeuwen oud is, is het dialect makkelijk te herkennen. Het heeft veel Oost-Brabantse kenmerken, zoals de umlaut bij het werkwoord van de derde persoon enkelvoud: *kúmt* (komt). Nog preciezer lokaliseren is moeilijk, maar enkele kenmerken wijzen op het zuidoosten. Het dialect klinkt alsof het komt uit een streek die in elk geval verder naar het zuidoosten ligt, dan waar we in eerste instantie aan denken bij de “Meierij van ’s-Hertogenbosch”. In zijn tweede reisboek staat Hanewinckel in Zeeland stil bij woorden in het Meierijs (blz. 102-105, zie Meijneke blz. 280-281). Dat is wellicht een aanwijzing om bij de taal van de parabel daarom aan het Zeelands te denken.

Zo zag Jeroen Bosch de verloren zoon.

Opvallende kenmerken in de tekst zijn:

- Vs. 11 *Jen* (een), 14 *jene* (een) heeft de stijgende tweeklank, die in oostelijk Noord-Brabant de laatste decennia sterk onder druk staat. In deze tekst heeft alleen het onbepaald lidwoord die klank.
- Vs. 11 *tweeje* (twee), 12 *deyel* (deel), 13 *ge-laiegen* (gelegen), 15 *stuuërde* (stuurde), 28 *beujes* (boos); deze lange klinkers hebben hier een drieklank, hetgeen typisch is voor dialecten uit de Peel, eigenlijk verder zuidelijk dan Zeeland, voorbij Erp en Boekel.
- Vs. 13 *weggeraayst* (weg gereisd) *aai* voor 'ei' is typisch voor enkele Brabantse gebieden waaronder de Peel.
- Vs. 29 *kie* (imperatief, kijk), ook typisch voor de Peel.
- Vs. 25 *velder* (velden), hoe verbreid deze meervoudsvorm op '-er' is of geweest is, is mij niet bekend.
- Vs. 22 *rink* (ring), in Oost-Brabantse dialecten werd nog lang de '-ng' aan het wordeinde als '-nk' gezegd.
- Vs. 20 *woas* (was, men zou hier toch eerder *waar* verwachten voor de verleden tijd bij 'zijn').
- Vs. 14 *hongërsno*, vs. 17 *overvloee*, komen wederom bekend Peellands voor: *goe*, *bloe*, *kwo* enz. (goed, bloed, kwaad). Dat geldt mogelijk ook voor vs. 17 *va* (van) en vs. 28 *da* (dan), die doen denken aan weglaten van '-n' bij werkwoordsvormen als 'gedaan': *gedao* of 'gaan': *gao*. Zowel uitval van '-d' als van '-n' kan men nu nog horen in de Peellandse dialecten, maar dat gebied ligt zuidelijker dan Zeeland.
- Vs. 12 en 21: *Taeyt* (aanspreekvorm voor vader). Het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten* heeft *taat* voor Zeeland en Beers, en *tat* voor Boxmeer en Mill. Denk ook aan *aat* in het gedicht van Jan Elemans uit Huisseling in de vorige aflevering van *Brabants*.

Vreemd genoeg zijn er voor het overige geen woorden te vinden die nu onbekend zijn of die we erg ouderwets vinden. Sommige woorden doen eerder te hedendaags of ietwat Hollands aan, zoals *vrolik* en *overdoadig*. Dat kan komen doordat Hanewinkel zeer dicht bij de tekst van de Statenvertaling is gebleven. Ook in de zinsconstructies klinkt de dialecttekst zodoende niet erg natuurlijk: beknopte bijzinnen met tegenwoordige deelwoorden (vs. 13, r. 1-2; vs. 17, r. 1) en zinswendingen als "deze min zoon" (vs. 24, r. 1), "deze aú zeun" (vs. 30, r. 1); "deze aú brujer" (vs. 32, r. 2). Door zo letterlijk te vertalen, komt de dialecttekst onnatuurlijk over. De plechtige, gedragen taal van de Statenbijbel is niet omgezet in de levende taal van de Meierij.

Hanewinkel is niet de enige die zo te werk ging. Hij gebruikte dezelfde parabel als Johan Winkler en dat ook pas vanaf vs. 11. In het boek van Winkler, *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon* (1874), staan tal van voorbeelden van erg letterlijke dialectvertalingen die weinig levendig overkomen.

In een beschouwing over Winklers boek (1998) (www.dbnl.nl) zegt Har Brok: "Winkler werd geïnspireerd door een veel oudere traditie van dialectvertalingen van de Verloren Zoon, die in 1770 in gang werd gezet door de keltoloog Jacques le Brigand met een uitgave van Bretonse teksten." Hanewinkel was op de hoogte van het werk van deze keltoloog of zijn navolgers. Hij moet een erg belezen dorpsdominee geweest zijn!